

פתיחת שכבות ה- Yang כדי להציל את שכבות ה- Yin

סיפורה של הפורמולה Chai Hu Jia Long Gu Mu Li Tang

מחלקת הדרכה – זן צמחים

הקדמה

הפורמולה Chai Hu Jia Long Gu Mu Li Tang נכתבה ע"י מאסטר Zhang Zhong Jing ומופיעה בספרו הידוע Shang Han Lun. הפורמולה, שנכתבה לתיקון טעות קלינית, מעידה על ההיקף הנרחב של עבודתו של Zhang: כרופא בעל ידע מופלג, הוא טיפל בחולים רבים, ומכיוון שעבודתו הקלינית הקיפה אנשים כה רבים – הוא למד גם על מקרים בהם שיטות העבודה שפיתח לא עבדו, והצליח לפתח פורמולות שיתקנו מצב שנגרם מטיפול רפואי שגוי. פורמולה זו מעידה דווקא על יעילותו של המודל שפיתח להתמודדות עם מחלות קור – מודל שש השכבות.

במאמר שלפניכם נסקור בקצרה את עבודתו של Zhang Zhong Jing ואת מודל שש השכבות. כמו כן נדון בפורמולה Chai Hu Jia Long Gu Mu Li Tang במצב המקורי אליו נכתבה, ובשימושים המודרניים שלה כיום.

על מנת להבין את הפורמולה ואת נסיבות היווצרותה, עלינו להבין את מודל שש השכבות. זאת משום שהפורמולה נכתבה לתיקון טעות קלינית, בה מטופל עם פתוגן ב- Tai Yang, קיבל צמחים מרוקנים משום שהמטפל טעה באבחנה. הדבר החליש את שכבת ה- Yang Ming, והפתוגן עבר אותה וחדר לשכבת ה- Shao Yang.

הפורמולה נותנת מענה לכל שלוש שכבות ה- Yang ולכן, על אף המחלוקת בנוגע לסדר השכבות הללו – מבחינה קלינית, הפורמולה מטפלת בכלל הסימפטומים המאפיינים פגיעה בשלוש השכבות.

מאסטר Zhang Zhong Jing

מאסטר Zhang (220 - 150 לספירה) החל לעסוק ברפואה בעקבות מגפה שפשטה באזור בו התגורר, ופגעה גם בבני משפחתו. לאחר המגפה הקדיש את זמנו לפיתוח ולאיסוף של מרשמים לריפוי. יצירת המופת שלו "Shang Han Za Bing Lun" (Treatise on Cold Pathogenic and Miscellaneous Diseases) מתוארכת ל- 220 לספירה, אולם לצערנו מעט לאחר פרסומה – הספר אבד במלחמה. לאחר המלחמה לוקטו מחדש מרשמים מהספר האבוד ע"י Wang Shu He. רופא זה התמחה באבחנת דופק, ולקח על עצמו את הרכבת כתביו של מאסטר Zhang מחדש. הוא חילק את החומר שאסף לשני ספרים:

"Shang Han Lun" (On Cold Damage) – דיון במחלות המדבקות הנפוצות בזמנו של Zhang. ספר זה הציג את מודל שש השכבות ופורמולות המתאימות לטיפול בבעיות שונות בכל שכבה.

"Jin Gui Yao Lue" (Essentials from the Golden Cabinet) – אוסף מרשמים שסיכמו את עבודתו הקלינית של Zhang בתחומים מגוונים, כמו גניקולוגיה ומחלות נפש.

שני הספרים הללו נחשבים לאבן הפינה בספרות הרפואית הסינית. הם נלמדים עד היום בכל העולם, ומקובל לייחס להם חשיבות רבה. לצערנו, עברו ספרים אלו כמה שחזורים, לאחר שאבדו מספר פעמים, עד ימינו.

מודל שש השכבות

זיהוי מחלות על פי שש השכבות הוזכר לראשונה ב- Su Wen (Simple Questions) מתוך ה- Huang Di Nei Jing. מאסטר Zhang Zhong Jing שכלל אותו והציג סינתזה שיטתית של התיאוריה והניסיון שנאספו עד שושלת Han, הכוללת גם את ניסיונו שלו. מודל שש השכבות שב- Shang Han Lun מתאר את תגובת הגוף לחדירה של פתוגן קור. המודל מתייחס במידה רבה ליחסי הכוחות שבין ה- Qi של הפתוגן מול ה- Qi של המטופל.

על פי מודל זה, ישנן בגוף שש שכבות, שלוש שכבות Yang ושלוש שכבות Yin, הערוכות מהחוץ לפנים, כאשר מעבר של פתוגן משכבה אחת לשניה מייצג חדירה שלו פנימה, והחמרה של מצב המטופל. כל שכבה מציגה סימפטומים שונים כאשר היא מתמודדת עם חדירה של פתוגן חיצוני לתוכה, ולכל שכבה ישנה אסטרטגיה משלה להתמודדות עם המחלה.

ה- Shang Han Lun מתאר את דפוסי המחלה האופייניים לכל שכבה, וכן את אופן מעבר הפתוגן ביניהן, ומציע פורמולות לטיפול בכל שכבה. הספר נחשב למדריך העיקרי לזיהוי וטיפול לפי השכבות. הפתולוגיות המוצגות בו, שיטות הטיפול והפורמולות נחשבות לבסיס הטיפול גם בבעיות אחרות של מחלות פנימיות מגוונות.

חשוב לזכור, כי גם אם בשכבות שונות הפתוגן מבטא חום – מדובר במחלות שהתחילו מפתוגן קור, משום שה- Shang Han Lun כולו מתייחס לחדירה של פתוגן קור. הדיון במחלות בהן הפתוגן הראשוני היה חום, נידון בספר אחר בשם Wen Bing Tiao Bian (1798 לספירה, שושלת Qing), המציג את מודל 4 הרמות שעוסק בחדירת פתוגן חום לגוף.

במאמר זה בחרנו לאמץ את סדר השכבות כפי שהוא מופיע ב- Su Wen, כך שבכל הנוגע לשכבות ה- Yang הסדר הוא: חדירה מן החיצון אל שכבת Tai Yang, הדרדרות המחלה ל- Yang Ming, והחמרה בשכבת ה- Shao Yang.

הפורמולה Chai Hu Jia Long Gu Mu Li Tang

הפורמולה מטפלת בפתוגן שפגע בשלוש שכבות ה-Yang. כיצד נוצר מצב זה של פגיעה כה חמורה? תחילתה של הפתולוגיה היא בחדירת פתוגן קור ל-Tai Yang. כתוצאה משימוש לא נכון בצמחים מרוקנים, שניתנו עוד בטרם הגיעה המחלה לשכבת ה-Yang Ming, הפתוגן מנצל את היחלשות הגוף שבאה בעקבות השימוש במרוקנים, וחודר פנימה. הוא עובר את שכבת ה-Yang Ming ומגיע עד לשכבת ה-Shao Yang שכולאת אותו בתוכה.

פעילות הפורמולה: פותחת את שלוש שכבות ה-Yang. מעגנת ומרגיעה את הנפש.

אינדיקציות: מלאות בחזה, עצבנות עם התקפי פלפיטציות אקראיים, קושי במתן שתן, עצירות, דיבור הזוי, חוסר יכולת לסובב את ה-Trunk (גוף האדם, פרט לגפיים ולראש), תחושת כבדות קיצונית בכל הגוף. לשון: אדומה עם חיפוי חלקלק. דופק: מיתרי ומהיר.

המלאות הנה תוצאה של חדירת חום לחזה, חום משכבת ה-Yang Ming שעולה ומטריד את הלב. הוא פוגע ב-Ht Yin, ומותיר את ה-Shen ללא מקום נוח לדור בו. מכאן נובעות העצבנות, הפלפיטציות והדיבור ההזוי – שהם הסימנים הבולטים ביותר בתמונה הקלינית המורכבת, המערבת אספקטים שונים של הגוף. את נוכחות החום משקפים גם הלשון האדומה והדופק המהיר. החוסר הפנימי שנוצר מהשימוש במרוקנים מוביל להפרעה בתנועת הנוזלים, ומכאן הקושי במתן שתן והעצירות.

שכבת ה-Shao Yang כולאת בתוכה את הפתוגן, ובשל כך יש מעין "כיווץ" במרידיאני ה-Shao Yang הזורמים בצידי הגוף, וכתוצאה מכך, ישנו קושי לסובב את ה-Trunk, והדופק הופך למיתרי.

מה מקורה של תחושת הכבדות הקיצונית בכל הגוף?

התחושה נובעת ממנגנון הגנה של הגוף. בשל החדירה הפתוגנית לכל שכבות ה-Yang, ובמיוחד הצורך ההישרדותי האקוטי לכלוא את הפתוגן בתוך שכבת ה-Shao Yang כדי למנוע חדירה אל שכבות ה-Yin – כל אלו תובעים מהגוף להפנות את מירב ה-Qi והדם פנימה. הגוף מרכז את מירב מאמציו במלחמה ולכן מרכז Qi ודם מהפריפריה למרכז. כתוצאה מכך האדם ירגיש עייף וכבד, וישכב במיטה חסר כוחות. יש לעודד את המטופל לנוח, כדי לסייע לגוף במאבק.

כאשר ההיבטים החמורים של מצב זה נפתרו, מומלץ להמשיך את הטיפול בפורמולה מחזקת.

שימושים מודרניים בפורמולה

לאורך השנים הורחב השימוש בפורמולה זו למצבים נוספים, הנובעים מלחות או ליחה בכבד ובכיס המרה. היום מקובל להשתמש בה גם לבעיות פנימיות, שאינן נובעות מגורם חיצוני אקוטי. הסימפטומים העיקריים שמכוונים לשימוש בפורמולה הם **מלאות או תקיעות בחזה, המלווה בעצבנות, פחד ופלפיטציות**. אחד הדברים המעניינים בנוגע להתפתחות השימוש בפורמולה זו, הוא העובדה כי היום מקובל להשתמש בה למגוון סימפטומים נפשיים. השימוש בה נפוץ במיוחד לטיפול בעצבנות, אינסומניה, לחץ נפשי ומיגרנות. היא ידועה כמסייעת בתקופות של גמילה - סיגריות, סמים, תרופות ושאר חומרים ממכרים, בשל יכולתה להרגיע את הנפש ולנקות את הגוף מהרעלים, בשל יכולתה לפתוח את השכבות ולהוציא החוצה. ניתן להשתמש בה גם לטיפול בדיכאון על רקע עודף בכבד, בעיקר אם יש חום ולחות.

מעניין לראות את הדרך שעברה פורמולה זו מתרופה לתיקון טעות קלינית במקרה של חדירת פתוגן חיצוני לשלוש שכבות ה-Yang, ועד לפורמולה שמופיעה כיום בספרות המקצועית המקובלת בקטגוריית הפורמולות מרגיעות הנפש.

הצמחים בפורמולה ומעמדם¹:

Chai Hu – 12g. קיסר

Huang Qin – 4.5g. קיסר

Gui Zhi – 4.5g. קיסר

Da Huang – 6g. קיסר

Ban Xia – 6-9g. עוזר

Ren Shen – 4.5g. עוזר

Qian Dan – 4.5g. עוזר

Fu Ling – 4.5g. עוזר

Long Gu – 4.5g. עוזר

Mu Li – 4.5g. עוזר

Da Zao – 6 Pieces. משרת

Sheng Jiang – 4.5g. משרת

הכנה מסורתית: מרקחת. יש לשתות חמים. היום מקובל להשמיט את המינרל הרעיל (Minium) Qian Dan, סוג של עופרת אדומה, שאינו בשימוש בארץ). כמו כן, במידת הצורך, אפשר להחליף את Ren Shen בפי 2-3 מינון של Dang Shen. את Da Huang יש להוסיף לפני סוף הבישול. את Da Zao הרשום בחתיכות יש להמיר לגרמים, ביחס לצמחים האחרים במרשם, לפי הדגש שהמטפל רוצה לתת לו בפורמולה.

¹ Bensky & Barolet, Formulas & Strategies, P. 387

ניתוח הפורמולה:

קיסרים: הקיסרים מכוונים לשלוש שכבות ה-Yang, ועוזרים לכל שכבה להתמודד עם הפתוגן באסטרטגיה שלה: האסטרטגיה של שכבת ה-Tai Yang היא ייזוע, והצמח **Gui Zhi** המזוהה עם השכבה, מייזע את ה-Tai Yang ונמצא בפורמולה כדי לפתור את הבעיות בשכבה החיצונית ולעודד את זרימת ה-Qi, מה שיקל על תחושת הכובד בגוף.

האסטרטגיה של שכבת ה-Yang Ming היא ריקון, והצמח **Da Huang** המזוהה עם השכבה, מרוקן חום מה-Yang Ming, ומסייע לדיבור ההזוי ולעצבנות. ייתכן כי הבחירה בצמח זה (ולא בצמח Shi Gao המזוהה גם הוא עם השכבה), נעשתה על מנת לאפשר ערוץ נוסף ליציאה של החום דרך הצואה. האסטרטגיה של שכבת ה-Shao Yang היא הרמון וצמד הצמחים **Chai Hu** ו-**Huang Qin** מטפלים בבעיות ב-Shao Yang ועוזרים לפתור מצב של פתוגן כלוא בשכבה. שילוב זה הנו הנפוץ ביותר לטיפול בשכבת ה-Shao Yang. Chai Hu משחרר חיצון, Huang Qin מטהר חום ולחות. הרעיון הוא שבעוד Huang Qin מטהר את החום מהשכבה, הצמח Chai Hu מוליך ומנדף אותו החוצה.

העוזרים: דואגים להרגעת הנפש, לחיזוק הגוף והתייחסות לסימפטומים השונים המעורבים:

Mu Li, Long Gu ו-Qian Dan - שלושתם מינרלים כבדים, המעגנים את ה-Shen ומרגיעים את הנפש (כאמור - Qian Dan הנו מינרל רעיל, ולכן מושמט מהפורמולה).

Ren Shen ו-Fu Ling מחזקים את Qi הטחול, ומוודאים שלא תהיה פגיעה נוספת שלו על ידי הצמחים הקרים והכבדים שבפורמולה. חיזוק ה-Qi שלהם חשוב במיוחד, על מנת שהגוף לא ימשיך להיחלש, והפתוגן יוכל לחדור עמוק יותר. לשניהם ישנה גם השפעה מרגיעה על הנפש. Fu Ling גם משתן לחות החוצה. Ban Xia מכוון את ה-Qi למטה, ועובד ביחד עם Fu Ling על התמרה של עודפי נוזלים. בנוסף, הוא מסייע ל-Chai Hu ול-Huang Qin לפתור את הבעיות בשכבת Shao Yang המערבות ליחה.

המשרתים: מאזנים בין Yin ו-Wei, ומסייעים בעיכול הפורמולה ובשמירה על האדמה:

Sheng Jiang ו-Da Zao עובדים ביחד כדי לאזן בין ה-Wei Qi בחיצון ובין ה-Ying Qi שבפנים. תפקודים אלו מיוחסים לשני הצמחים הללו משום שהם מופיעים בפורמולה Gui Zhi Tang המיועדת לאיזון בין Yin ו-Wei (פורמולה זו אף היא מה-Shang Han Lun). במצב קליני המערב כל כך הרבה סימפטומים המבטאים את החוסר הפנימי ואת הצורך להילחם בגפ"ח בחיצון - העיקרון הטיפולי של איזון בין Yin ו-Wei הוא מהותי. בנוסף, צמחים אלו שומרים על האדמה מפני החומרים הקשים לעיכול שנמצאים בפורמולה (למשל המינרלים).

מודיפיקציות:

- לסייטי לילה, ורטיגו, חום מדיד ועוד סימני אש בכבד, נוסף Long Dan Cao ו-Xia Ku Cao.
- אם יש תנועת מעיים סדירה (כלומר אין חום ב-Yang Ming), יש להשמיט את Da Huang.
- לביטויי ליחה דומיננטיים, אפשר להוסיף Shi Chang Pu.
- לעצירות והתנהגות מאנית יש להשמיט את Ren Shen ולהעלות את המינון של Da Huang.
- לעצבנות קיצונית וקושי לישון, ניתן להוסיף Suan Zao Ren ו-Ye Jiao Teng.

קונטרה אינדיקציות: מכיוון שמדובר במצב ספציפי, אין קונטרה אינדיקציות, אולם יש לוודא שהתמונה הקלינית אכן מתאימה לפורמולה.

באבחון נכון, הפורמולה נפוצה היום בשימוש גם לטיפול במצבים כמו: סכיזופרניה, היסטריה, אפילפסיה, יתר לחץ דם, היפרתירואידיזם, מחלת מנייר (Meniere's Disease), גסטריטיס, תופעות של גיל המעבר ותופעות שלאחר זעזוע מוח.

השוואה בין פורמולות לטיפול ב-Shao Yang Syndrome:

Chai Hu Jia Long Gu Mu Li Tang	Da Chai Hu Tang	Chai Hu Gui Zhi Tang	Xiao Chai Hu Tang	הפורמולה
כל שלוש שכבות ה-Yang מותקפות. חולשה פנימית מאפשרת לפתוגן להעמיק, חום מגיע לחזה ופוגע ב-Ht Yin, ומפריע לנפש.	פתוגן שתוקף את ה-Yang Ming וה-Shao Yang.	פתוגן חיצוני שלא סולק מהחיצון, חודר ותוקף את ה-Shao Yang.	Shao Yang Syndrome, פתוגן כלוא בשכבה.	פתופיזיולוגיה
סימנים המאפיינים בעיה בשכבת Shao Yang: חום וקור לסירוגין, מלאות וכאב באפיגסטריום, טעם מר בפה, הקאות, ראיה מטושטשת, חוסר תאבון, חוסר שקט, עצבנות, דופק מיתרי (המטופל אינו חייב להציג את כל הסימפטומים).				סימפ' משותפים
עצבנות, הופעה פתאומית של פלפיטציות, דיבור הזוי, קושי במתן שתן, תחושת כבדות בגוף, חוסר יכולת לסובב את ה-Trunk, לשון אדומה.	הקאות ממושכות, כאב, אי נוחות ומאסות נימושות באפיגסטריום, עצירות או שלשול שורף, עצבנות, חיפוי צהוב על הלשון.	כאבי ראש, כאבי מפרקים.		סימפ' ייחודיים
הפרעות פסיכיאטריות, מאניה, סכיזופרניה, הפרעת דחק פוסט-טראומטית, סימפטומים הקשורים לגמילה, אלצהיימר.	דלקת בלב, דלקת בכיס המרה, אבנים בכיס המרה, סכרת, עודף משקל, הסתיידות עורקים.	כאבי מפרקים, כאבי ראש כרוניים, אפילפסיה.	בעיות בכבד, בכיס המרה, הפטיטיס, גסטריטיס, דלקת בכיס המרה, שפעת, מחלות בדרכי הנשימה העליונות.	בעיות מערביות

הצמחים בפורמולה Chai Hu Jia Long Gu Mu Li Tang מכוונים לטיפול בשכבת ה-Shao Yang, בשילוב עם צמחים לטיפול ב-Tai Yang וב-Yang Ming. נעדיף להשתמש ב-Chai hu Jia Long Gu Mu Li Tang כאשר בנוסף לסימני Shao Yang, הסימפטומים הקשורים ל-Ht (עצבנות, אי שקט, דיבור הזוי, פלפיטציות) הם הדומיננטיים בתמונה הקלינית.

סיכום – היכולת לתקן טעות קלינית מעידה על עוצמתו של המאסטר

הפורמולה Chai Hu Jia Long Gu Mu Li Tang היא פורמולה שנכתבה לתיקון טעות קלינית. הטקסט המקורי מתאר בפירוט מצב קליני שהסתבר בגלל טיפול לא נכון. המטופל סובל מפגיעת קור כבר מספר ימים, והטיפול שניתן לו החמיר את מצבו. התמונה הקלינית מתארת מצב מסובך ועתיר סימפטומים. אין ספק שזהו מצב בעייתי מאוד עבור המטפל, אולם הרפואה הסינית אינה רואה במטפל אדם מושלם. היא לוקחת בחשבון שיכולות להיות טעויות באבחנה, בשימוש בצמחים ובהחלטות הטיפוליות. היא אינה מתכחשת לאפשרות שהמטפל עצמו עלול ליצור נזק בטיפול לא נכון. אך בשל ניסיונה רב השנים ועתיר המטופלים – היא מציעה גם פתרונות לתיקון.

מאסטר Zhang Zhong Jing טיפל במטופלים רבים. ובהיותו אדם – קיבל גם לעיתים החלטות שהתגלו כמוטעות. אולם ניסיונו הרב שעמד לצידו סייע לו לתקן את הטעות, והפורמולה שכתב נושאת מסר מנחם עבור מטופלים בימינו – אל תרימו ידיים כאשר המצב מסתבך. בצעו אבחנה מחודשת, הישענו על המסורת וביטחו בה. אינכם המטופלים הראשונים שטועים...

רפואה איננה מדע מדויק. לעולם לא נדע בוודאות שהטיפול אותו אנו נותנים יעבוד בצורה מושלמת על האדם שלפנינו אך יש לנו את הניסיון עתיק הידע של הרפואה הסינית להישען עליו.

ואולי היכולת לתקן טעות קלינית היא אחת הדרכים המעידות על תבונתו המקצועית של המטפל.

ניתן להכין את הפורמולה Chai Hu Jia Long Gu Mu Li Tang באופנים הבאים:

1. פורמולת Raw לבישול.
 2. פורמולה באבקה מרוכזת (יחס של 5:1) או קפסולות.
 3. פורמולה מרוכזת בטבליות (יחס של 5:1) בשם **Ease Plus**.
- * בפורמולת הפטנט **Ease Plus** נערכו השינויים הבאים:
הורדו הצמחים: Qian Dan, Da Zao, Fu Ling.
Sheng Jiang הוחלף ב-Gan Jiang, הג'ינג'ר המיובש, החם יותר.
הצמח Mu Xiang הוסף כדי לחזק את הנעת ה-Qi של הפורמולה.

בבליוגרפיה

ספרות מקצועית:

1. Dan Bensky & Randall Barolet, Formulas & Strategies, Eastland Press INC, Seattle, Washington, 1990.
2. Nigel Wiseman & Feng Ye, A Practical Dictionary of Chinese Medicine, Second Edition, Paradigm Publications, Massachusetts, USA 1998.
3. Nigel Wiseman, Fundamentals of Chinese Medicine, Paradigm Publications, Brookline, Massachusetts, 1995.
4. Will Maclean & Jane Lyttleton, Clinical Handbook of Internal Medicine, Published by University of Western Sydney, Australia. Distributed by Redwing Books, USA, 2008. (Volium 1).
5. Andrew Ellis, Notes from South Mountain, Thin Moon Publishing, Berkeley, CA, 2003.

מקורות מהאינטרנט:

מאמר מאת מחלקת ההדרכה של "זן צמחים", "היבטים שונים של הפורמולה Xiao Chai Hu Tang, מתוך אתר זן צמחים: <http://www.zenherbs.co.il/?catid={3D1E754A-0E30-47FD-A1C3-A2A4E44FB760}>